

7. ΟΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

i. Εισαγωγή

Το αθηναϊκό πρότυπο της παιδείας στη γυμναστική και την άθληση ήταν στη βάση του το πρότυπο για όλες τις ελληνικές πόλεις. Αμέτρητα ήταν τα γυμνάσια σ' όλες τις ελληνικές πόλεις. Οι ερευνητές έχουν εξετάσει αξιόλογες φιλολογικές πηγές και σημαντικές επιγραφές και μας παρέδωσαν σαφείς πληροφορίες για τη λειτουργία των γυμνασίων.

Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς τελούνταν στα γυμνάσια γυμνικοί και μουσικοί αγώνες και τα ονόματα των νικητών αναγράφονταν πάνω σε τιμητικές στήλες, που βρίσκονταν σε δημόσιους χώρους. Οι αθλητικοί αγώνες αποτελούσαν ένα σημαντικό αναπόσπαστο μέρος της ζωής σε κάθε ελληνική πόλη.

Έτσι οι νέοι είχαν μια πολύ καλή αφορμή να διοχετεύουν την ενεργητικότητά τους και μέσα από τη συστηματική τους προπόνηση να περνούσαν διαδοχικά με τις προσωπικές τους, τις ανθρώπινες δυνάμεις, από την παιδική τους ηλικία στην ωρίμανση.

Είχαν την ευκαιρία να αναδείξουν τα αθλητικά και τα μουσικά τους προσόντα και να αγωνιστούν για μια τιμητική διάκριση. Επίσης, συνηθισμένη ήταν η διακίνηση και ο συναγωνισμός των καλλιτεχνών και των πνευματικών ανθρώπων μέσα στο χώρο του ελληνικού κόσμου. Σε περιοχές ή σε μεγάλα ιερά υπήρχε αξιοσημείωτη έλξη στους αγώνες τους και γι' αυτό ο Πίνδαρος θα πει:

«Οἱ ἀγῶνες τῆς Ὀλυμπίας στάθησαν πρῶτοι σὲ τέτοια λάμψη,
σὰν τοῦ ἥλιου μέσα στὸν ἔρημο αἰθέρα».

ii. Τα «Ολύμπια»

Ανάμεσα στους πράσινους λόφους της Ηλείας βρίσκεται η Ολυμπία, που ήταν το αρχαίο θρησκευτικό κέντρο της βορειοδυτικής Απίας νήσου, της Πελοποννήσου, όπου οι αρχαίοι κάτοικοί της, οι Αχαιοί, λάτρευαν το μεγαλύτερο τους θεό, τον Δία.

Σ' αυτό το τοπίο άνθισε η αρμονία, η ειρήνη και η συμφιλίωση. Μέσα από τη θρησκευτική λατρεία του Δία πρόβαλαν οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες. Προετοιμάζονταν ακαταπόνητα από τους φιλόπονους κατοίκους κατά το χειμώνα, μέσα στους παγερούς δυνατούς βοριάδες κι όταν, ακόμη, ο καλοκαιρινός καυτός λίβας ξέραινε την κοιλάδα του Αλφειού.

Επί δώδεκα αιώνες η Ολυμπία συμβόλιζε την ιδέα προς την οποία έτειναν οι υψηλότερες φιλοδοξίες του αρχαίου κόσμου. Η στέψη της ολυμπιακής νίκης μπροστά στο ναό του Δία ανέβαζε τους θνητούς σε υπερανθρώπινα ύψη και ήταν για τους αθλητές ο μόνος τρόπος που θα τους περνούσε στην

αθανασία, θα τους έκανε ήρωες της ιδιαίτερης πατρίδας τους με πανελλήνια φήμη.

Για τον κότινο της Ολυμπίας αγωνίστηκαν άξιοι νέοι όπως και πανίσχυροι ηγεμόνες. Οι νικητές και οι επισκέπτες τιμούσαν τον ιερό χώρο. Οι προσφορές τους, έργα ανεκτίμητης υλικής και καλλιτεχνικής αξίας κοσμούσαν το Ιερό της Άλτης.

Το Ιερό της Ολυμπίας, μια περιοχή χαμηλών λόφων με αμπέλια και ελιές διασχίζεται από τον Αλφειό, το μεγαλύτερο ποταμό της Πελοποννήσου, σε μήκος 15χλμ. πριν αυτός εκβάλλει στο βαθυγάλαζο Ιόνιο πέλαγος.

Πριν την πρώτη κάθοδο των Δωριέων, το 12^ο π.Χ. αιώνα, την πόλη της Πίσας κατοικούσαν Αχαιοί Πισάτες, όπως και την ευρύτερη πεδιάδα, όπου βορειότερα ρέει ο Πηνειός, την κατοικούσαν Αχαιοί Επειοί. Από τις αρχές της 2^{ης} π.Χ. χιλιετίας, ο χώρος της Ολυμπίας ήταν ο ιερός χώρος λατρείας της γης και των ζωοποιών δυνάμεων.

Με τη δωρική εισβολή το 12^ο π.Χ. αιώνα, οι Ηλείοι περνούν στη βορειοδυτική Πελοπόννησο. Φτάνουν ως τον Αλφειό και εγκαθίστανται στην πεδιάδα αφού αναγκάζουν τους παλαιούς Αχαιούς κατοίκους, τους Επειούς και τους Πισάτες, να καταφύγουν στην Τριφυλία και στην ορεινή Αρκαδία.

Οι Πισάτες αν και υποταγμένοι συνεχίζουν να οργανώνουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες από το 668 ως το 572 π.Χ. Τότε ο έλεγχος των αγώνων περνάει στους Ηλείους, οι οποίοι δεν φείδονται χρημάτων προκειμένου να λαμπρύνουν όσο περισσότερο μπορούν το Ιερό, ώστε να συναγωνιστούν μ' αυτό τον τρόπο τους προκατόχους τους. Οι αγώνες οργανώνονται πιο συστηματικά με αυστηρούς κανονισμούς και το Ιερό φτάνει στο ύψιστο σημείο της ακμής του.

Στην αρχαία Ολυμπία πάντα υπήρχε η πίστη ότι ο Ζευς ήταν ο απόλυτος κύριός της. Τα πάντα εκεί γίνονταν υπό τον έλεγχό του και όλα ήταν αφιερωμένα σ' αυτόν: οι τελετουργίες, τα έργα τέχνης, οι αγώνες, οι αγωνιζόμενοι, καθώς και η επισημότερη ιερουργία, που ήταν η θυσία στο μεγάλο βωμό του. Αρχικά το Στάδιο ήταν μέσα στον ίδιο ιερό χώρο της Άλτης.

Από τον 4^ο π.Χ. αιώνα η γενικότερη πνευματική κρίση έχει άμεσο αντίκτυπο στην Ολυμπία. Η μορφή του Ιερού αλλάζει και ο χαρακτήρας των αγώνων αλλοιώνεται καθώς αναφαίνονται συμπτώματα παρακμής. Το Στάδιο απομονώνεται από την Άλτη, η ιερή εκχειρίδα απειλείται το 420 π.Χ. από τη Σπάρτη και το 364 π.Χ. από τις μάχες μεταξύ Αρκάδων και Ηλείων.

Το Ιερό της Ολυμπίας παύει να ακτινοβολεί με την υποδούλωση των Ρωμαίων, ενώ η επιδρομή των Ερούλων, το 267 μ.Χ., θα αποτελέσει και το κλείσιμο της τελευταίας σελίδας της λαμπρής ιστορίας της Ολυμπίας, καθώς οι αρχές του Ιερού για να περισώσουν το ναό με το πολύτιμο άγαλμα του Δία, κατεδαφίζουν τα περισσότερα γύρω κτήρια για να χτίσουν προστα-

τευτικό τείχος γύρω από το ναό του Δία και το Βουλευτήριο. Η Ολυμπία θα υπολειτουργήσει ως την παύση των αγώνων με το διάταγμα της κατάργησής τους από τον Μ. Θεοδόσιο Α΄, το 393 μ.Χ.

Δύο χρόνια αργότερα, το 395 μ.Χ., το άγαλμα του Δία μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη, όπου οι φλόγες μιας πυρκαγιάς θα σβήσουν κάθε ίχνος από το μεγαλόπρεπο άγαλμα του Δία. Το 426 μ.Χ., το διάταγμα του Θεοδοσίου Β΄ για την καταστροφή των ειδωλολατρικών ναών αγκαλιάζει με τις φλόγες του το ναό της Ολυμπίας, όπου ο Ζευς λατρευόταν μέχρι τότε.

Το 1871, μετά τις εντυπωσιακές ανασκαφές του *H. Schliemann* στην Τροία, οι Γερμανοί αρχαιολόγοι ενθαρρύνθηκαν κι έτσι άρχισαν ήδη από 1875 τις πρώτες συστηματικές ανασκαφές στην Ελλάδα, στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας, πριν την αποκάλυψη του θησαυρού του Αγαμέμνονα στις Μυκήνες. Είναι δε τόση η σπουδαιότητα αυτών των ανασκαφών ώστε συ-νεχίζονται ακόμη.

«Οἱ ἀγῶνες τῆς Ὀλυμπίας ἀποτελοῦν τὸ κύριο περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ τόμου. Ὅμως δίπλα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες ὑπάρχουν καὶ κάποιοι ἄλλοι μὲ πανελλήνιο χαρακτήρα, οἱ ἀγῶνες: τῶν Ἀθηῶν, τὰ Παναθήναια, τῶν Δελφῶν τὰ Πύθια, τῆς Ἴσθμίας τὰ Ἴσθμια, καὶ τῆς Νεμέας τὰ Νέμεα».

Τα «Πύθια», τα «Ολύμπια», τα «Νέμεα», τα «Ἴσθμια» και τα «Παναθήναια» ήταν διαφορετικοί κόσμοι σε απόσταση μεταξύ τους όχι μεγαλύτερη των 500 σταδίων ο ένας από τον άλλο, που στην πραγματικότητα χωρίζονταν από ένα δύσκολο ταξίδι ημερών, που, όμως, ξεχείλιζε από τη χάρη και την ομορφιά της φύσης.